

Fecr Yayınları: 542

KUR'AN'IN TARİH İNŞASI

Zeynep CERAN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Haziran 2022

ISBN: 978-625-8005-89-9

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

KUR'AN'IN TARİH İNŞÂSI

Zeynep CERAN

Ankara 2022

Zeynep CERAN

1978 yılında Sivas'ta doğdu. İlk, orta ve lise eğitimi Sivas'ta tamamladıktan sonra Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne, Interlang International Language Institute adlı dil enstitüsüne ve Doğu Dilleri Araştırma Merkezi'ne devam etti. 2001 yılında mezun olan yazar çeşitli özel eğitim kurumlarında Arapça ve İngilizce öğretmenliği yaptı. 2010 yılında atandığı Yozgat Akdağmadeni İmam Hatip Lisesi'nde iki yıl meslek dersleri öğretmenliği yaptıktan sonra yüksek lisansa devam ettiği Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne Tefsir Anabilim Dalı araştırma görevlisi olarak atandı. 2013 yılında "Kur'an-ı Kerim'de Ahiret Hayatının Aşamalarını Anlatan Kavramların Tasnif ve Tahlili" adlı teziyle yüksek lisansını; 2017 yılında "Kur'an'ın Tarih İnşası" adlı teziyle doktorasını tamamlayan yazar halen Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı'nda doktor öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir. Evli ve üç çocuk annesidir.

İthaf

*Bu kitap, çalışmamın tamamlandığını görmeye ömrü vefâ
etmeyen sevgili anneciğime, Hatice Yanbal'a ithafımdır.
Kendisini, aldığım her nefeste rahmetle ve özlemle anıyorum.
Ruhu şâd, mekânı cennet olsun...*

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR -----	10
ÖN SÖZ -----	11
GİRİŞ	
1. Metodolojik Çerçeve -----	13
1.1. Çalışmanın Kapsamı-----	13
1.2. Çalışmanın Amacı-----	14
1.3. Çalışmanın Önemi-----	15
1.4. Çalışmanın Yöntemi, Kaynakları ve Sınırlılıkları-----	17
2. Tarih İnşası ve Belirgin Tarih Anlayışları -----	21
2.1. İnşâ ve Tarih İnşası-----	21
2.2. Temel Tarih Anlayışları-----	27
2.2.1. Döngüsel (Cyclic) Tarih Anlayışı-----	31
2.2.2. Çizgisel (Linear) Tarih Anlayışı-----	32

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'AN DIŞI DÜŞÜNCE SİSTEMLERİNİN TARİH ANLA- YIŞLARI -----	34
1. Antikçağ ve İlkçağda Tarih Anlayışları -----	35
1.1. Kadim Kültür ve Medeniyetlerin Tarih Anlayışları-----	37
1.2. Yahudiliğin Tarih Anlayışı-----	50
1.3. Hristiyanlığın Tarih Anlayışı-----	71
2. Ortaçağda Tarih Anlayışı -----	83
3. Yeniçağda (Aydınlanma Döneminde) Tarih Anlayışı -----	91
4. 19. ve 20. Yüzyıllarda Tarih Anlayışı -----	101

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'IN TARİH İNŞASINI ORTAYA KOYAN ANLA- TIMLAR -----	135
1. Kur'an'ın Tarih Anlatımında Öne Çıkan Unsurlar -----	136
1.1. Tarihsel Bir Olgu Anlamında "Geçmiş"in Anlatımı-----	137
1.1.1. Hayatın ve İnsanın Yaratılışına Dair Anlatımlar-----	137

1.1.2. Geçmiş Ümmetlerin Yaşamlarına (Uzak Geçmiş) Dair Anlatımlar-----	158
1.1.3. İlk Muhatapları İlgilendiren Olaylara (Yakın Geçmiş) Dair Anlatımlar -----	189
1.2. Yaşanan Bir Olgu Anlamında “Şimdi” nin Anlatımı-----	195
1.3. İdeal Bir Olgu Anlamında “Gelecek” in Anlatımı-----	209
1.3.1. Yakın Geleceğe Dair Anlatımlar -----	211
1.3.2. Ahirete Dair Anlatımlar-----	215
2. Kur’an’ın, Nüzul Dönemindeki Tarih Anlayışlarına Karşı Tutumu-----	232
2.1. Kur’an’ın Nüzul Ortamındaki Farklı Ümmetlerin Tarih Anlayışları Karşısındaki Tutumu -----	233
2.2. Kur’an’ın, Cahiliye Dönemi İnsanlarının Tarih Anlayışları Karşısındaki Tutumu -----	240

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUR’AN’DA İNŞÂ EDİLEN TARİHİN MANA VE MUHTEVASI -----	253
Kur’an’ın Tarih Anlayışında Temel Hareket Noktası-----	253
Kur’an’ın Tarih İnşasında “ <i>Tevhid</i> ” in Yeri ve Esas Alındığı Bağlamlar -----	258
1. Kur’an’ın “Tarihteki Zaman” Algısında <i>Tevhid</i> -----	259
1.1. Tarihin “Algılanabilen” Zamanı İçerisinde Yaşananlar Bağlamında <i>Tevhid</i> -----	261
1.2. Tarihin “Gerçek” Zamanı İçerisinde Yaşananlar Bağlamında <i>Tevhid</i> -----	265
1.2.1. Tarihteki Çatışmaların Özündeki Gerçek Sebep Bağlamında <i>Tevhid</i> -----	267
1.2.2. Tarihteki Nihâî Gaye/Erek Bağlamında <i>Tevhid</i> -----	282
2. Kur’an’ın “Tarihteki Varlık (Özne)” Algısında <i>Tevhid</i> -----	290
2.1. Tarihin “Gerçek” Öznesi Bağlamında <i>Tevhid</i> -----	290
2.1.1. Tarihin “Bilen” Öznesi -----	292
2.1.2. Tarihin “Yönlendiren” Öznesi-----	296
2.1.3. Tarihin “Yapan” Öznesi -----	306
2.1.3.1. Fert ve Toplum Hayatına Hükmeden Özne---	307

2.1.3.2. Dünyevî Zamana ve Mekâna Hükmeden Özne -	311
2.1.3.3. Uhrevî Zamana ve Mekâna Hükmeden Özne	317
2.2. Tarihîn “Görünür” Öznesi Bağlamında <i>Tevhid</i> -----	321

SONUÇ -----	333
--------------------	-----

KAYNAKÇA -----	343
-----------------------	-----

KISALTMALAR

age.	: adı geçen eser
agm.	: adı geçen makale
agmd.	: adı geçen madde
agt.	: adı geçen tez
bk.	: bakınız
C.	: Cilt
.	: ođul
ev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
S.	: Sayı
s.	: sayfa
thk.	: tahkik eden
vb.	: ve benzer(ler)i
vd.	: ve diđerleri
Yay.	: Yayını, Yayınları, Yayıncılık

ÖN SÖZ

Bu kitapta Kur'an'ın zaman ve varlık mefhumlarına yüklediği anlam ve bu anlam doğrultusunda muhatapların zihninde oluşturmayı hedeflediği tarih tasavvuru tahlil edilmiştir. Bunun için öncelikle tarih felsefesinde esas kabul edilen sorular belirlenmiş ve Kur'an'ın tarih anlayışı ile farklı düşünce sistemlerinin anlayışları bu sorular çerçevesinde karşılaştırılmıştır. Böylece Kur'an'ın farklı düşünsel yapılarla ve kültürlerle benzeşen ve ayrılan yönlerini belirleyerek ondaki özgün tarih anlayışının sınırları ve ilkeleri ortaya konmuştur. Bunu yaparken söz konusu düşünce sistemlerinin tarih anlayışları hakkında doğrudan veya dolaylı bilgiler veren kaynaklarla, Kur'an ayetlerine çeşitli açılardan yorumlar getiren klasik ve modern dönem tefsirleri esas alınmıştır. Bu tefsirlerden edinilen bilgiler çerçevesinde pek çok farklı okumaya tabi tutulabilecek Kur'an ayetlerine, geçmiş, şimdi ve gelecek perspektifinden hareket eden yeni bir yaklaşım geliştirilmiştir. Bu kapsamda Kur'an'ın, insan varlığının, kendisini gerçekleştirdiği bu üç zaman diliminde muhataplarının zihnini ve davranışlarını nasıl yönlendirdiğine dair ipuçlarına ulaşılmıştır.

Bu çalışma 2017 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamladığımız "Kur'an'ın Tarih İnşası" isimli doktora tezimize dayanmaktadır. Araştırmamızda Kur'an'ın, tarih anlayışı bakımından farklı düşünce sistemleriyle birtakım ortak noktalarda buluşmakla birlikte, kendi özgün tasavvurunu geliştirdiği sonucuna ulaştık. Onun özellikle zaman mefhumuna yüklediği bütünsel anlam ile diğer sistemlerden tamamen ayrıldığını farkettilik. Düşünce sistemlerinin gerek kendi aralarında gerekse Kur'an ile uzlaştıkları noktalar ise bizi,

Kur'an öncesi vahyin farklı coğrafyalarda bıraktığı izlere ve kültürlerarası etkileşime götürdü. Bu ortak noktalar aynı zamanda hangi dönem ve coğrafyada yaşamış olursa olsun, insan zihninin büyük oranda aynı düşünsel parametrelerle yol aldığı göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu sebeplerle ki Kur'an, tarihin akışı konusunda muhatapların zihnini inşa ederken ortak duygu ve düşünce süreçlerini esas alan bir yöntem izlemiştir. Kur'an'a dair özgün bir yaklaşım sergilemeye çalıştığımız bu eserin ortaya çıkmasında birçok kişinin katkısı oldu. Araştırmanın her aşamasında değerli fikirleri ve yönlendirmeleriyle destek olan tez danışmanım Prof. Dr. Hasan Keskin başta olmak üzere; Prof. Dr. Talip Özdeş, Prof. Dr. İsmail Çalışkan, Prof. Dr. Ömer Faruk Yavuz, Prof. Dr. Dursun Ali Aykıt, Prof. Dr. Ali Aksu, Prof. Dr. Ömer Aslan ve Doç. Dr. Halis Demir hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca araştırma sürecinin zor şartlarında beni her açıdan destekleyen eşim Sinan Ceran'a, oğullarım Ahmet Yasin, Muhammed Emin ve Ömer Erdem'e minnettarlığımı ve kendilerinden azalttığım zamanlar için özürlerimi ifade etmek isterim. Allah onları yanımdan eksik etmesin.

Son olarak, kitabın basımında emeği geçen Fecr yayınevi yetkililerine ve çalışanlarına çok teşekkür ederim.

Zeynep CERAN

Sivas 2022